

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΠΑΤΡΩΝ
UNIVERSITY OF PATRAS

ΑΝΟΙΚΤΑ ακαδημαϊκά
μαθήματα ΠΠ

Διδακτική της Γλώσσας Ι

Ενότητα 4: Μοντέλα διδασκαλίας

Μαριάννα Κονδύλη

Σχολή Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών

Τ.Ε.Ε.Α.Π.Η.

Σκοποί ενότητας

- Να εξοικειωθούν οι φοιτήτριες/τές με τις έννοιες της γλωσσικής νόρμας
- Να περιγραφούν τα μοντέλα γλωσσικής διδασκαλίας

Περιεχόμενα ενότητας

- Γλωσσική νόρμα – πρότυπη γλώσσα
- Κανονιστική διδασκαλία
- Περιγραφική/ερμηνευτική προσέγγιση
- Παραγωγική προσέγγιση
- Επικοινωνιακή/λειτουργική προσέγγιση
- Σύγχρονες προσεγγίσεις

Γλωσσική νόρμα

Όταν δεν υπάρχει προσαρμογή στον σχολικό λόγο...

- Η αδυναμία των μαθητών/-τριών να ανταποκριθούν στα σχολικά ζητούμενα, που ερμηνεύεται ως «ανεπάρκεια» ως προς τη γλωσσική χρήση ή «κατώτερου»/ «υποδεέστερου» συστήματος (βλ. διορθώσεις και παραινέσεις προς τους μαθητές/-τριες να μιλήσουν μία «καλύτερη» γλώσσα: «πες το καλύτερα», «δεν το λέμε έτσι» κ.ο.κ.).

- Έτσι τους δημιουργείται η εντύπωση ότι οι γλωσσικοί τύποι που χρησιμοποιούν στο οικείο τους περιβάλλον είναι λανθασμένοι ή υποδεέστεροι.

- Το σχολείο ζητά την προσαρμογή της γλώσσας των μαθητών στη **νόρμα** και στην **πρότυπη γλώσσα**.

Νόρμα: τι είναι

- **Γλωσσική νόρμα:** η μορφή της γλώσσας που θεωρείται υποδειγματική για τη χρήση σύμφωνα με ένα δεδομένο κοινωνικοπολιτισμικό πρότυπο και, ως εκ τούτου, προκρίνεται για τη διδασκαλία και τον επίσημο λόγο.

Χαρακτηριστικά της νόρμας

- Τείνει (αλλά δεν ταυτίζεται) προς το γραπτό λόγο, το επίσημο ύφος, την «έγκυρη» γεωγραφική, κοινωνική, περιστασιακή ποικιλία, δηλαδή προς ένα είδος γλώσσας η οποία αναπαράγει συγκεκριμένα κοινωνικά πρότυπα με κύρος.
- Πολιτικές, κοινωνικές, ιδεολογικές διαστάσεις που της νόρμας.
- Στις σύγχρονες κοινωνίες, πέρα από την επίδραση της παράδοσης, οι θεσμοί οι οποίοι συγκροτούν και αναπαράγουν τη νόρμα είναι οι λεξικογραφικοί θεσμοί, το σχολείο και τα μέσα μαζικής ενημέρωσης.

Πρότυπη γλώσσα

- **Πρότυπη γλώσσα** : ποικιλία που έχει προκύψει από τη διαδικασία τυποποίησης και χρησιμοποιείται στους κρατικούς θεσμούς, τη διοίκηση, την εκπαίδευση, τη δημόσια επικοινωνία κτλ. ως επίσημη γλώσσα του κράτους. Συνήθως επιλέγεται, για να αναδειχτεί ως πρότυπη, η διάλεκτος η οποία, για ιστορικούς-πολιτικούς λόγους απέκτησε ηγεμονικό ρόλο. (Π.χ., η πρότυπη ελληνική στηρίζεται στην πελοποννησιακή διάλεκτο, η πρότυπη αγγλική στη διάλεκτο του Λονδίνου κτλ.).

- Η διαδικασία τυποποίησης της επισημότερης (γραπτής κυρίως) μορφής της γλώσσας συνίσταται στην επιλογή και πρόκρισή της, στην κωδικοποίηση και εξομάλυνσή της με τη σύνταξη γραμματικής, λεξικού και άλλων βοηθημάτων, στη δημιουργία φορέων για την καλλιέργεια, τη διαφύλαξη και τη διάδοσή της (για μια περιγραφή της ελληνικής γλώσσας κοινής χρήσης, βλ. Mackridge 1990· για την αγγλική, Stubbs 1986: 84-93).

- Στηρίζεται στην ύπαρξη μιας σαφώς προσδιορισμένης νόρμας και της αποδοχής της από τους ομιλητές ως μέσου επικοινωνίας προφορικής και κυρίως γραπτής, εξυπηρετώντας ταυτόχρονα ενοποιητικούς στόχους στο πλαίσιο του κράτους (βλ. και Εγκυκλοπαιδικός Οδηγός για τη Γλώσσα).

Νόρμα και αξιολόγηση της γλωσσικής χρήσης

- Για τη γλωσσολογία ➡ οι γλώσσες δεν αξιολογούνται σε ανώτερες και κατώτερες.
 - Για τους ομιλητές ➡ οι πρότυπες μορφές γλώσσας συνδέονται με αξιολογικές στάσεις, ακριβώς επειδή διαθέτουν ιδιαίτερο κοινωνικό κύρος.
- ➡ νόρμα ➡ ύπαρξη απαγορευμένων/αποκλινουσών χρήσεων και ποικιλιών που αποκλείονται από την εξέταση και τη διδασκαλία– και επομένως αποτελεί αντικείμενο της **κανονιστικής/ρυθμιστικής διδασκαλίας** της γλώσσας (βλ. και Χαραλαμπίδης 1991: 58).

Κανονιστική διδασκαλία

Παραδοσιακή διδασκαλία

- **Παραδοσιακή διδασκαλία** ➡ σειρά κανονιστικών οδηγιών του τύπου «τι λέγεται» και «τι δεν λέγεται», σε επίπεδο γραμματικής, λεξιλογίου, φωνολογίας κτλ.
- Διάκριση των διαφόρων επιπέδων μιας γλώσσας (λόγια γλώσσα, κοινή γλώσσα, διάλεκτος κτλ.).
Ανάμεσα σε αυτά τα επίπεδα προσδιορίζεται ένα που αποκτά το καθεστώς της γλώσσας «κύρους», της «καλής» γλώσσας, της «ορθής χρήσης», η οποία πρέπει να γίνει πρότυπο μίμησης και να υιοθετηθεί από τους/τις ομιλητές/-τριες.

Στοιχεία κανονιστικής διδασκαλίας

- Στο παραδοσιακό σχολείο μπορούμε να πούμε ότι απουσιάζει επίγνωση της ποικιλότητας της γλώσσας, και οι ποικιλίες που παρεκκλίνουν από τη νόρμα καταδικάζονται στην αφάνεια ή, ακόμα χειρότερα, ποινικοποιούνται ως «λανθασμένες».
- Επιβάλλεται η αποκαλούμενη κανονιστική προσέγγιση, η οποία χαρακτηρίζει «σωστό» ό,τι συντάσσεται με την πρότυπη γλώσσα και «λάθος» ό,τι παρεκκλίνει απ' αυτήν.

- Η παραδοσιακή διδασκαλία αξιολογεί τις γλωσσικές χρήσεις με κριτήρια «καλού» και «κακού», και εν ολίγοις παρεμβαίνει κανονιστικά «διορθώνοντας» τη γλωσσική χρήση.
- Οι απόπειρες να «αντισταθμιστούν» οι γλωσσικές παραγωγές εφόσον απέχουν από τη σχολική νόρμα παραγνωρίζουν τον πολυσύνθετο χαρακτήρα της γλωσσικής χρήσης καθώς και τις επικοινωνιακές δυνατότητες των παιδιών αυτής της ηλικίας.

Η παραδοσιακή γλωσσική εκπαίδευση

- Παραγνωρίζει ότι οι κοινωνικοπολιτισμικοί παράγοντες διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο.
- Γλώσσα αναφοράς είναι η γλώσσα με μεγαλύτερο κύρος και εξουσία ή και η γλώσσα των καθιερωμένων λογοτεχνικών κειμένων.
- Δεν είναι μια «αντικειμενικά καλύτερη» γλώσσα, αλλά μια γλώσσα την οποία η πλειονότητα των ομιλητών θεωρεί «καλύτερη», ανεξάρτητα από αν τη χρησιμοποιεί ή όχι.
- Τα γλωσσικά της στοιχεία δεν είναι αντικειμενικά «ποιοτικά καλύτερα», αλλά είναι οι στάσεις των ομιλητών που τους αποδίδουν μεγαλύτερο κύρος.

- Προβάλλεται ένα πρότυπο χρήσης της γλώσσας, χωρίς παρεκκλίσεις από τον κανόνα, με σκοπό την προσαρμογή των μαθητών σε αυτήν.
- Διδάσκεται η νόρμα –κυρίως γραπτή– που αντιπροσωπεύει το «επίσημο» γλωσσικό όργανο -σε αντιπαράθεση με το «ανεπίσημο», που ταυτίζεται με την καθημερινή –κυρίως την προφορική– χρήση της γλώσσας.
- Έμφαση περισσότερο στην ανάλυση των μορφοσυντακτικών δομών της γλώσσας και στη **μεταγλώσσα**, παρά στη λειτουργική πολυμορφία της γλώσσας.

Μεταγλώσσα

- **Μεταγλώσσα** ονομάζεται η γλώσσα ή το σύστημα ορολογίας που χρησιμοποιείται για την περιγραφή ενός αντικειμένου μελέτης.
- Στην περίπτωση της γλωσσολογίας αντικείμενο μελέτης είναι η ανθρώπινη γλώσσα.
- Η ειδική γλώσσα της γλωσσολογίας είναι η επιστημονική μεταγλώσσα που χρησιμοποιούμε για την περιγραφή αυτού του αντικειμένου (π.χ., ουσιαστικό, ρήμα, ενικός αριθμός, μορφολογία, σύνταξη, φωνολογία κτλ.).
- Γενικά ως μεταγλώσσα μπορούμε να θεωρήσουμε οτιδήποτε χρησιμοποιούμε για να συζητήσουμε τα θέματα που τίθενται στη συζήτηση περί γλώσσας (π.χ. οι στάσεις απέναντι στις γλώσσες) (βλ. και Εγκυκλ. Οδηγός, σελ. 316).

Αποτελέσματα κανονιστικής διδασκαλίας

- Αναπαράγει ένα περιορισμένο πρότυπο γλώσσας, χωρίς να εξηγεί για ποιους λόγους κάτι που λέγεται είναι «καλύτερο» ή «χειρότερο» από έναν εναλλακτικό του τρόπο, ούτε γιατί και πότε κάποιοι τρόποι ομιλίας είναι προτιμότεροι από κάποιους άλλους.
- Περιορίζονται, αποκλείονται και προγράφονται κάποιοι τύποι (διαλεκτικοί, οικείοι, συντετμημένοι κτλ.) προς όφελος κάποιων άλλων που (υποτίθεται) ότι ανήκουν στη γλωσσική νόρμα (πρότυπη γλωσσική παραλλαγή).

- Η γλωσσική παραγωγή των μαθητών αξιολογείται με βάση την οικειοποίηση ή όχι της νόρμας.
- Η βαρύτητα δίνεται στο γραπτό έναντι του προφορικού λόγου. Ο προφορικός λόγος, ακόμα κι όταν ενθαρρύνεται δεν είναι γνήσιος, εφόσον τείνει να αποτελεί απεικόνιση του γραπτού. Δεν παράγεται σε πραγματικές αλλά σε τεχνητές συνθήκες επικοινωνίας, δηλαδή μέσα στον αναγκαστικό από το σχολείο διδακτικό διάλογο και την επιβεβλημένη παραγωγή λόγου.

Περιγραφική/ερμηνευτική προσέγγιση

Τι είναι

- Η περιγραφική αντίληψη έρχεται άμεσα ή έμμεσα σε αντιπαράθεση με τις παραδοσιακές θεωρητικές και διδακτικές αντιλήψεις για την πρότυπη, σταθμισμένη γλώσσα μιας κοινότητας ή μιας χώρας
- Μια περιγραφική ή ερμηνευτική προσέγγιση οφείλει να μελετά ισότιμα όλες τις γλωσσικές χρήσεις, χωρίς να αποφαινεται για το «σωστό» ή το «λάθος».
- Δεν προτάσσει πρότυπα ορθότητας αλλά **καταλληλότητας** και **αποτελεσματικότητας** ανάλογα με κάθε επικοινωνιακή περίσταση (ανάπτυξη επικοινωνιακής ικανότητας).

Παραγωγική προσέγγιση

Στόχοι / χαρακτηριστικά

- Αποσκοπεί στην επέκταση της γλωσσικής χρήσης και των ήδη υπαρχόντων γλωσσικών πόρων με αποτελεσματικό τρόπο.
- Σε όσο το δυνατόν περισσότερες περιστάσεις (ποικιλότητας της μητρικής γλώσσας, προφορικός και γραπτός λόγος).
Διδασκαλία της χρήσης και της μεταγλώσσας.
- Εκπαιδευτικά: πρέπει να ξέρουμε σε κάποιο βαθμό πώς λειτουργεί η γλώσσα.
- Πραγματιστικά: πρέπει να μάθουμε να χρησιμοποιούμε τη γλώσσα πιο αποτελεσματικά.
- Έμμεσα, να επεκτείνουμε την ήδη υπάρχουσα γνώση σε ξένες γλώσσες και να κατανοούμε και να εκτιμούμε τη μητρική.
- Σχέσεις με την επικοινωνιακή προσέγγιση στη γλώσσα και με τη διδασκαλία των κειμενικών ειδών.

«Αποποινικοποίηση του λάθους»

- Δεν σημαίνει ότι δεν υπάρχουν λανθασμένες χρήσεις ή τύποι ούτε ότι δεν υπάρχουν συμβάσεις οι οποίες πρέπει για διάφορους λόγους να τηρούνται

ΑΛΛΑ

- τα αίτια των γλωσσικών «λαθών» είναι πολλαπλά και δεν εντάσσονται στις ίδιες κατηγορίες·
- ειδικά στην περίπτωση των μικρών παιδιών χρειάζεται να γίνεται διάκριση ανάμεσα σε γλωσσικά σφάλματα λόγω γλωσσικής ανάπτυξης και σε λάθη που οφείλονται σε πλάνες·
- συχνά το σχολείο κρίνει ως λανθασμένο έναν τύπο ο οποίος απλώς δεν προσιδιάζει στη νόρμα·
- τα κριτήρια της επικοινωνιακής καταλληλότητας σημαντικότερα από τα κριτήρια της γλωσσικής γραμματικότητας.

Επικοινωνιακή/λειτουργική προσέγγιση

Στόχοι / χαρακτηριστικά

- Εδώ και είκοσι περίπου χρόνια η διδασκαλία των γλωσσών στηρίζεται στην πολυσυζητημένη επικοινωνιακή προσέγγιση ➡ αναπτύχθηκε κατ' αρχάς για να εξυπηρετήσει τις ανάγκες της διδασκαλίας των ξένων γλωσσών.
- Οι βασικοί της άξονες αξιοποιήθηκαν για τη διδασκαλία και της μητρικής γλώσσας.

- Έμφαση δίνεται στην ανάπτυξη της επικοινωνιακής ικανότητας μέσα από την **υπόδυση** κοινωνικών ρόλων, στη **φυσικότητα** των περιστάσεων επικοινωνίας (προσομοίωση της φυσικής διαδικασίας εκμάθησης της γλώσσας), στην **ποικιλία** και την **αυθεντικότητα** των κειμένων (έχουν προκύψει από πραγματικές καταστάσεις επικοινωνίας), στα πραγματικά **κίνητρα** για δράση και νοηματοδότηση.
- Δευτερεύουσα σημασία στους γλωσσικούς τύπους και στη γλωσσική επίγνωση (η μεταγλώσσα που ανακαλύπτεται με φυσικό τρόπο).

Σύγχρονες προσεγγίσεις

Στόχοι / χαρακτηριστικά

- Στηρίζονται σε μοντέλα για την ανάπτυξη της γλώσσας - παράλληλα με την ανάπτυξη του **γραμματισμού** (βλ. σχετικές ενότητες).
- Βασικός πόρος διδασκαλίας της γλώσσας σε πραγματικές συνθήκες επικοινωνίας με λειτουργικούς στόχους είναι τα γλωσσικά αποθέματα των παιδιών όταν φτάνουν στο πρώτο σχολείο.
- Ο ρόλος του σχολείου γίνεται πολύ πιο απαιτητικός ➡ να μάθει στα παιδιά να νοηματοδοτούν αποτελεσματικά, δηλαδή να χρησιμοποιούν τη γλώσσα κατάλληλα σε συνάρτηση με τις διαφορετικές κοινωνικο-πολιτισμικές περιστάσεις επικοινωνίας (μία από τις οποίες είναι και η διδακτική περίσταση) (Halliday 1978, Halliday & Martin 2004).

- Συστηματική άσκηση των παιδιών όχι μόνο στη χρήση της γλώσσας αλλά και στην επίγνωση ότι η γλώσσα καθορίζεται από τους περιορισμούς που επιβάλλει η **επικοινωνία**, δηλαδή από το ποιος/ποια μιλάει/γράφει, σε ποιους απευθύνεται, για ποιο θέμα, με ποιο σκοπό, σε ποιες χωροχρονικές συνθήκες, με ποιο μέσο.
- Η γλωσσική χρήση μετατοπίζεται από την ορθότητα στην αποτελεσματικότητα (αποποινικοποίηση και εξήγηση του «λάθους», το «λάθος» ως αφορμή διδασκαλίας).
- Παραγωγική προσέγγιση
Τα παιδιά ασκούνται στο να δίνουν/κατανοούν οδηγίες, να αφηγούνται, να περιγράφουν, να πληροφορούν, να επεξηγούν, να επιχειρηματολογούν, δηλαδή να επικοινωνούν αποτελεσματικά μέσα στα εκάστοτε κατάλληλα κείμενα.

Τέλος Ενότητας

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού έργου της διδάσκουσας.
- Το έργο «**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Πατρών**» έχει χρηματοδοτήσει μόνο την αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Σημειώματα

Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Πανεπιστήμιο Πατρών, Μαριάννα Κονδύλη 2014.

«Διδακτική της Γλώσσας Ι. Μοντέλα διδασκαλίας». Έκδοση: 1.0. Πάτρα 2014.

Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση:

<https://eclass.upatras.gr/courses/PN1419/>

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά, Μη Εμπορική Χρήση, Όχι παράγωγα έργα, Διανομή 4.0 [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λπ., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>

Ως **Μη Εμπορική** ορίζεται η χρήση:

- που δεν περιλαμβάνει άμεσο ή έμμεσο οικονομικό όφελος από την χρήση του έργου, για το διανομέα του έργου και αδειοδόχο
- που δεν περιλαμβάνει οικονομική συναλλαγή ως προϋπόθεση για τη χρήση ή πρόσβαση στο έργο
- που δεν προσπορίζει στο διανομέα του έργου και αδειοδόχο έμμεσο οικονομικό όφελος (π.χ. διαφημίσεις) από την προβολή του έργου σε διαδικτυακό τόπο

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

Διατήρηση Σημειωμάτων

Οποιαδήποτε αναπαραγωγή ή διασκευή του υλικού θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει:

- το Σημείωμα Αναφοράς
- το Σημείωμα Αδειοδότησης
- τη δήλωση Διατήρησης Σημειωμάτων
- το Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (εφόσον υπάρχει)

μαζί με τους συνοδευόμενους υπερσυνδέσμους.

